

Van baarmoeder tot doodsjurk

Door Peter de Lange

Voorzien van ramen met uitzicht op een versgeploegde akker of een bloeiende boomgaard, had dit vertrek (aula Matrice in Vlaardingen) de lobby van een slijk plattelandshotel kunnen zijn. De ruimte heeft er precies de goede afmetingen voor. Hij is niet te groot en niet te klein, er zijn hoekjes voor intieme gesprekken en er staan voldoende fauteuils en sofa's om ook in wijdere kring een vertrouwelijke aangelegenheid te bespreken. De verlichting is getemperd en de kleuren zijn beheerst, warm en geruststellend. De bekleding van het cognackleurige zitmeubilair voelt zacht en vriendelijk aan, de beige tapijten brengen ieder geluid terug tot beschaafde proporties. Aan de witte muren hangen stemmige schilderijen die niets bepaalds voorstellen - misschien zijn het verwijzingen naar bloemen of vogels.

Maar je weet: kamers zonder ramen zijn zelden bedoeld voor feestelijke bijeenkomsten. En hoe prettig het interieur ook aandoet, je voelt dat hier vaker wordt gefluisterd dan uitbundig geschaterd. Dit is geen plek om grinnikend de ober te wenken voor nog drie bier. Eerder bekruipt je een neiging nadenkend in je koffie te roeren.

Zou je niet weten dat je je in de aula van een uitvaartonderneming bevindt, dan ontdekte je het gauw genoeg aan een paar veelzeggende details. Die openslaande deuren van witgelakt hout bijvoorbeeld hebben iets onheilspellends, die kunnen daar maar met één doel zijn aangebracht. En in welke gelagkamer staat op elke tafel discreet een doosje Kleenex?

De inrichting is gekozen door Helen Teunissen, 43 jaar, geboortig uit Oss, dochter van een Organon-directeur, gehuwd met een cardioloog, moeder van drie kinderen en directeur van uitvaartonderneming Matrice te Schiedam.

Haar voorkomen wijst eerder in de richting van een hoge zorgfunctionaris dan naar iemand die in teraardebestellingen doet. Kleding waar geen krijtstreep aan te pas komt, wel modieuze laarzen met puntneuzen en een ruime zwarte broek. Een donkere, allesbehalve sombere trui. Een gezicht dat levensvreugde uitstraalt, geen spoor van neerslachtigheid. Ze is vrolijk en spontaan, maar alles wat ze zegt is weldoordacht.

Compacte typering: leuk mens, vlot, solide.

"Ik heb deze aula ingericht in een sfeer die ik zou kiezen als mijn eigen moeder overleed," zegt ze. "Het moet er warm uitzien en warm aanvoelen. Haal je hand maar eens over de bekleding van je stoel. Lekker zacht, vind je niet? Alles hier moet goed aanvoelen, een hoge aibaarheidsfactor hebben."

Het klinkt verbazingwekkend ontspannen. Net zo opgewekt als de eerste regels van dat gedicht dat in een levensgroot kader tegen de achterwand is opgehangen:

Doodgaan

zou weer doodgewoon moeten worden

even veilig

als geboren worden.

Die overpeinzing vloeide voort uit de pen van Marrit Verwiel. Al weer lang geleden, maar Helen bleef het altijd koesteren als een treffende samenvatting van haar eigen gedachten over doodgaan en begraven worden. Toen ze in 1996 Matrice begon, verhef ze deze strofe tot motto van de onderneming.

Matrice, baarmoeder. Een ongewone uitvaartonderneming met een ongewone naam. Met als afwijkende kenmerken het grotendeels vrouwelijke personeel en de eigenwijze benadering van een uitvaart. Eigenwijs? Nou: op z'n minst anders.

Er is een reden om het anders te doen. "Iedereen is verschillend. In onze ogen moet een uitvaart het leven dat er aan vooraf ging weerspiegelen. Dat betekent dat iedere uitvaart verschillend moet zijn. Bij ons is niets standaard. Ik haat standaard!"

Helen koos pas betrekkelijk laat voor dit 'leuke vak'. Tot haar zesendertigste was zij verpleegkundige op de afdeling kinderoncologie van het Sophia ziekenhuis in Rotterdam. Uit hoofde van haar functie stond ze vaak aan het graf van overleden patientjes. En dikwijls dacht ze dan: ik herken dat kind helemaal niet in deze uitvaart.

"De ouders kwamen bijna altijd terug met hoofdpijn. Ze zaten verslagen op de voorstoelen van de rouwauto, soms konden ze niet eens lopen van verdriet. Ik kon alleen maar denken: wat is dit erg! Natuurlijk, dat verdriet haal je niet weg met een mooie begrafenis. Een kind verliezen is iets tegennatuurlijks. Maar het is wel belangrijk dat de nabestaanden de overledene kunnen herkennen in de uitvaart. Dat maakt het afscheid draaglijker. Er waren maar heel weinig uitvaartondernemers die de moeite hadden genomen dat persoonlijke naar voren te halen."

Een ernstige tekortkoming, vond ze. Vervolgens nam ze het besluit: daar ga ik wat aan doen.

Ze ontdekte al gauw dat doodbidder een vrij beroep is. Iedereen kan het worden, een diploma is niet vereist. Maar helemaal zonder kennis van zaken zo'n delicate wereld binnenstappen leek haar onverstandig. Ze schreef zich in voor de opleiding Uitvaartbegeleider van de Stivu.

"Een zeer stoffige opleiding," vindt ze achteraf. "Ik heb een crematorium van binnen gezien, ik ben in een kistenfabriek geweest en ik heb geleerd hoe ik een kaart moet maken op de standaardmanier. Een overledene heb ik tijdens de cursus niet onder ogen gekregen. Dat hoorde er niet bij. Een groot gebrek. Stel je voor dat je er niet tegen kunt. Dan val je in de praktijk lelijk door de mand."

Ze had niet het idee dat de opleiding haar veel vakkennis had bijgebracht. Gevoel en inlevingsvermogen, dat zijn volgens Helen Teunissen veel belangrijker vereisten dan weten welke kwaliteiten doodkisten er zoal bestaan en hoeveel porto er op een rouwenvelop moet.

"Belangrijk is dat je je kunt voorstellen wat de familie doormaakt. Je moet gewoon een kameleon zijn. De sfeer en de omstandigheden zijn telkens anders. Elke nieuwe opdracht betekent in wezen van voren af aan beginnen. Je moet vertrouwen uitstralen, laten zien dat je lekker in de je vel zit. Als mensen de voordeur open doen, moeten ze denken: wat een leuk mens, daar kan ik tegenaan leunen, daar kan ik mee huilen, mee lachen, boos tegen worden."

Tonen dat je gevoel hebt, van aanpakken weet, degelijk bent. Die uitstraling heb je deels van nature en deels door levenservaring. Helen denkt dat zij veel te danken heeft aan haar verleden als topsporter. Ze speelde hockey en tennis op hoog niveau, had een zwakke knie haar geen parten gespeeld dan was ze geëindigd in de Olympische ploeg en misschien wel op het erepodium.

"Ik ben heel prestatief gericht. In de sport heb ik bovendien geleerd te

coachen. Daar komt mijn vaardigheid vandaan om twintig mensen te managen.”

Twintig, want Matrice is geen klein bedrijf. Er werken bijna uitsluitend vrouwen. “Die zijn invoelender. Dat maakt ze geknipt voor dit vak. Kijk maar naar een gezin - als een kind ziek wordt, neemt de vrouw de leiding. Vrouwen willen gevoelens benoemen, mannen laten zulke zaken liever sudderen.”

Voor het dragen van de kist worden soms extra mannelijke hulpkrachten ingehuurd. Maar niet dikwijls. Bij Matrice is het bijna regel dat de nabestaanden de overledene naar diens laatste rustplaats dragen. Zelfs mensen die betwijfelen of zij daar de lichamelijke kracht voor hebben, blijken daar toe in staat. Helen: “Als jij in je kop hebt dat jij je vader naar het graf draagt, dan doe je dat! Op zulke momenten beschik je over krachten waarvan je niet beseftte dat je ze had.”

Het bijzondere aan een door Matrice verzorgde uitvaart is de grote invloed die de familie heeft op het draaiboek. “Eigenlijk doen wij bijna niets,” legt Helen Teunissen uit. “Wij houden de regie strak in handen, want in het hoofd van de familie is het bij een sterfgeval een chaos. Iemand moet ze bij de hand nemen. Maar verder blijven we op de achtergrond. Wij proberen mensen te motiveren en te inspireren, zodat ze zelf op ideeën komen. Elke dag dat wij hen zien, leggen we iets onder hun hoofdkussen - geven we ze iets om over na te denken. Willen ze zelf de kist dragen, willen ze zelf een toespraakje houden in plaats van dat aan ons over te laten.”

De centrale vraag is altijd: hoe zou de overledene het zelf geregeld hebben. Waar hield hij van, wat waren de dingen die hem uniek maakten.

Het zou veel eenvoudiger zijn als de dode dergelijke dingen tijdens zijn leven op papier had gezet. Weinig mensen doen dat. Ze stoppen de dood weg.

Zoals je bruidsjurk klaar hangt

lang voor je trouwdag

zo zou je doodsjurk klaar kunnen hangen

lang voor je sterfdag,

Dat is andermaal een stukje uit het gedicht van Marrit Verwiel.

Zou iedereen zich mentaal voorbereiden, dan kwamen de nabestaanden niet voor zulke onaangename verrassingen te staan als mevrouw Jansen (hier Helen doet een greep uit een standaardpraktijk), wier man geheel onverwacht overleed. Ze raakte volledig de kluts kwijt, was niet in staat zelf ook maar iets te regelen. De dokter belde de begrafenisondernemer en die haalde meneer Jansen weg nog voordat de kinderen waren gearriveerd. De man die de bijzonderheden voor de begrafenis kwam doornemen was een andere dan degene die het lijk had weggehaald, en op de begrafenis zag de familie wéér andere gezichten. Het werd een onpersoonlijke teraardebestelling, een bijna fabrieksmatig gebeuren - zoals zoveel uitvaarten.

Zo'n standaardaanpak kan worden voorkomen als de uitvaartondernemer de moeite neemt zich in de ziel van de dode te verdiepen. Maar hoe leg je in luttele dagen het wezen van een onbekende bloot? Op de familie hoef je meestal niet te rekenen, die is diep in de rouw en heeft meer dan genoeg aan zichzelf.

Een onmogelijke opgave.

Toch niet, meent Helen: “Het prettigste is voor ons als er in de familie veel liefde leeft. Het lastigste, als een echtgenoot sterft en een vrouw achterlaat die gewend was het regelen van praktische zaken aan haar man over te laten. Als

er dan ook nog een niet zo ondernemingsgezinde dochter tot het gezin behoort, heb je een probleem, dan lijkt het al gauw of die mensen niks willen, niks durven. Toch proberen we ze dan te kneden, los te weken, inspiratie op te wekken. We kijken goed rond in het huis, gaan op zoek naar dingen waar die man dol op was, had hij kookboeken, platen van Frans Bauer. Zoiets geeft houvast. We accepteren niet dat er een paar stukjes willekeurige muziek worden gedraaid en dat er verder niets gebeurt, je probeert een creatieve oplossing te vinden zodat er iets persoonlijks gebeurt op de plechtigheid.”

Een tweede verwijzing naar de naam. Matrice betekent ook matrix, moedervorm.

“We gieten het in iedere gewenste vorm. We leveren maatwerk.”

Voorbeelden van dat maatwerk?

“Een jonge man die geheel onverwacht overleed. Bij zijn uitvaart hebben we bergen zand in de aula gestort en schelpen uit de duinen waar hij en zijn vrouw voor het eerst hadden gevreeën. De kist stond in het midden met waxinelichtjes erop. Aanvankelijk begreep niemand er iets van, totdat de vrouw het uitlegde. Toen vond iedereen het een geweldig idee. De kinderen schreven hun namen in het zand en na afloop kreeg iedereen een ijsje. Dat waren ze zo gewend, na een strandwandeling ging het gezin altijd ijsjes eten.”

Bij een andere gelegenheid, vertelt ze, werd op crematorium De Beukenhof een beetje de Love Parade nagebootst, compleet met de bijbehorende harde muziek. Dat was bij het afscheid van een jonge vrouw, die altijd dol was geweest op zulke evenementen. “Het gebeurde aan het einde van de dag, zodat niemand op de begraafplaats er last van had. En we hadden vooraf de burens gevraagd of ze een geluidsinstallatie accepteerden. Aanvankelijk stond iedereen er onwennig bij en wij dachten: dit lukt nooit. Maar tenslotte hebben alle bezoekers staan swingen. Om kippenvet van te krijgen.”

Collega's trekken wel eens hun wenkbrauwen op bij zulke buitenissigheden. Alsof de betamelijkheid met voeten wordt getreden. Maar Teunissen vindt zeker niet dat Matrice fatsoensgrenzen overschrijft. “Integriteit en respect staan bij ons hoog in het vaandel. Je moet er geen zoi van maken en bepaalde dingen niet doen om er mee te kunnen pronken. Je uitgangspunt is: wat past het beste bij de overledene. Die jonge vrouw was gek van love parades, het was haar alles, haar leven. Dat mag je bij de uitvaart best laten uitkomen.”

Matrice gaat bij het samenstellen van een scenario niet over één nacht ijs. Alle details worden grondig met de familie doorbesproken, niets wordt aan het toeval overgelaten. Het wensenformulier op de website (www.matrice.nl) is een ander voorbeeld hoe serieus deze uitvaartonderneming te werk gaat. Dat formulier bevat 24 pagina's, belangstellenden kunnen tot in de kleinste kleinigheden aangeven hoe zij hun uitvaart geregeld willen hebben en waarom zij juist die keuzes maken en geen andere. “We vragen niet alleen welke bloemen iemand wenst, we vragen ook: wie ben jij,” aldus Helen Teunissen.

Het spijt haar dat maar zo weinig mensen hun uitvaart vooraf regelen. Heeft zij zelf alles al zwart op wit staan?

Jazeker. “Ik ben heel Bourgondisch. De condoleance moet in een bruine kroeg. En als plek voor de uitvaart heb ik een mooie oude kerk in gedachten. De regie laat ik niet over aan een priester, maar aan mijn twee beste vriendinnen. Ik wil er een zangeres bij, liefst een sopraan. Ik zou het fijn vinden als mijn vrienden en de familie me zouden dragen. Op het graf moet ook worden gezongen. Door wie? Frederique Spigt, zo iemand. Alweer een vrouw ja, ik ben heel erg vrouwgericht. Hoe dat komt - misschien omdat ieder mens uit een vrouw is voortgekomen?”

Een jurk die de dood bij leven

bespreekbaar en vertrouwd maakt

een jurk die je past als een baarmoeder.

Maart 2003